

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՎԵՐՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԱԹ 15 ՅՈՒՆԻՍԻ 1856

ԹԻՒ 522

ԶՄԻՒՌՆԻԱ • 15 ՅՈՒՆԻՍԻ

Այս օրը մեծապատ օմանեան տէրութեան համար ըսինք, որ իր հայրական խնամքը մեծամեծ բարերարութիւններ ըրաւ իր լայնածաւալ կայսերութեանը, և ամեն հպատակ ազգաց շնորհակարութեանը և երախտագիտութեանը վրայ մեծ իրաւունք ստացաւ. այս մտերմ ալ Յունաստանի տէրութեան (Թոն Թա) գաւորին հետ իր բարեւէր կամքը՝ այնպիսի բարեկարգութիւն մը ընելու աշխատեցաւ, որ Յունաստանի անդորրաւէտ յառաջագիմութիւնը ուղղուանայ միայն հաւանութիւն ունեցան ու լիաբերան կրգովին մեծագոր օմանեան կայսեր իշխանական տնօրէնութիւնը, որ ամեն տեսակ անկարգութեանց առջին առնելու հոգ կը տանի, ինչպէս որ անցածները կոտորածներու պէտք չէ լինեալէն զետեան մօտիւ Քոնստանդնուպօլիս և կայսերական տէրութեան արտաքին գործող պաշտօնատար լուսնափայլ Պուատ փաշան երկու տէրութեանց սահմանագիծ խնդրուին վրայ աւազակութիւնը զտարու նպատակաւ եղած դաշնագրութեան վաւերական օրինակները փոխանակեցին: Այսուհետեւ տարակից չկայ որ ասանկ անապաւ միջոցները ցանկալի արդիւնք պիտի ունենան, բարեկամական կապակցութիւնները հաստատելով՝ հանդարտութեամբ առաջ պիտի երթայ Յունաստանի առուտուրի մէջ: Ահաւասիկ նոյն դաշնագրութեան թարգմանութիւնը:

ԳՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Օմանեան կայսերութեան և Յունաստանի տէրութեան մէջ հաշտութեամբ արգիլեալ համար:

Վեհափառ Սուլթանը մէկ կողմէն և Յուն

նաստանի վեհափառ թագաւորը միւս կողմէն անկեղծ փափագ մը ունենալով բարեկարգութիւնը հաստատելու և հասարակաց անդորրութիւնը իրենց տէրութեանց սահմանագիծ խնդրուին վրայ, և մտածելով թէ՛ ոչինչ կրնայ աւելի նպատակ իրենց փոխակալի բաղձնազօր աստուծոյ, եթէ ոչ դաշնագրութիւն մը՝ որուն նպատակը ըլլայ հաղահաղութիւնը (Թիւրքիստանը) ճշմարտեան վրայ միաբանութեամբ որոշուած ազգութիւններով, իրենց լիւր իշխանութիւնը տալին յետագայ դաշնագրութիւնը ստորագրելու:

(Գոտտափառ կայսրը՝ Սուլթան Սուլթան) Է. ճիտ խան, փոխափայլ Պուատ փաշա արտաքին գործող պաշտօնատար որոշեց կայսերական Սուլթանին առաջին կարգի շքանշանը կրող և այլն, և Յունաստանի վեհափառ (Թոն Թա) թագաւորը, մօտիւ ինչպէս Քոնստանդնուպօլիս իր պաշտօնեային (Քոնստանդնուպօլիս) արտաքին գործող պաշտօնատար կան հարգի, կայսերական Սուլթանին երկրորդ կարգի շքանշանը կրող, Քոնստանդնուպօլիս տէրութեան ռաճիկի ասպետ Քոնստանդնուպօլիս:

Որոնք իրենց ազատ իշխանութիւնը մէկմէկու հաղորդելէն և օրինաւոր կերպով գտնելէն ետեւ միաբանեցան յետագայ յօդուածներուն վրայով:

Յօդ. 1. Երկու բարձրագոյն դաշնագիր կողմերը կրպարողներն որ չթողուն ոչ կազմուելու և ոչ իրենց վերաբերեալ երկիրներուն մէջ շահերու զբաղմունք, որոնց նպատակը ըլլայ հաղահաղութիւնը ընելու թէ մէկ և թէ միւս տէրութիւններուն մէջ, և իրենց ամեն ճիշդ ի գործ պիտի գնեն զանոնք հաշմեղու և բռնելու, իւրաքանչիւր իր տէրութեան վիճակին մէջ այն հաղահաղութիւնը որ մէկ երկ

րին սահմանէն կանցնին միւս երկրէն գալով:

Յօդ. 2. Արդիւրեւ կամ բռնուած անձինքը երկու տէրութեանց մէկուն վիճակին մէջ, որոնք ներկայ դաշնագրութեանը մասնակից եղած են գնդի մը՝ հաղահաղութիւնը ընելու նպատակաւ միւս տէրութեան երկրին մէջ, կամ թէ փորձ փորձած են կամ կատարած հաղահաղութեան գործքեր տէրութեան մը մէջ, անոնց հետամուտ պիտի ըլլան նոյն կերպով, և պատժական նոյն կարգադրութեանց տակ պիտի խնանորդուին թէ իրենց ըրած յանցանքներովը՝ որոնց մով պատժապարտ եղան, նոյն տէրութեան դէմ եղած ըլլայ, ուրեք որ ձեռք ինկան:

Վերջինքալ զխաւածին մէջ թէ որ ամբաստանեալները միւս տէրութեան հպատակներ են անոնց գատին քննութիւնը և դատաստանը պիտի ըլլայ համեմատ կարգադրութեանց վերջին հատածի բանից ինչ յօդուածոյ դաշն սահմանեալ ի Քոնստանդնուպօլիս 27 մայիսի 1855 (24 ռամադանի 1271) օմանեան կայսերութեան և Յունաստանի թագաւորութեան մէջ:

Թէ որ երկու տէրութեանց մէջ հաղահաղութիւն մը ընելէն ետեւ քաղաքական գործառնութիւն մը ըլլայ նէ, պիտի ծանուցուի նոյն երկրի ատենաներուն ուր որ բանտարկութիւն եղած է:

Յօդ. 3. Դաշնագիր երկու բարձր կողմերը կրպարողներն փոխակալ իւրաքանչիւր իր կողմէն զառաքելու զարգացող իրենց սահմանագիծ խնդրուին պահպանութեան և հաղահաղութեան հաշմեղու համար իրենց սահմանակից նահանգներուն մէջ իւրաքանչիւր կողմը գնդերը բաւական զօրութիւն պիտի ունենան և բարձրագոյն հրամանատարի մը իշխանութեան ներքեւ, որ

տան անցան. տեսան պղտի տէրութիւն մը որ իսթայ կրկնուէր, որուն ժողովուրդը շատ հանգարտ և երջանիկ կերեւար. թէպէտեւ հաբուտ չէր այս թագաւորութիւնը, բայց տուները վայելուչ, և առատութիւնը հոս կը թագաւորէր երջանկութեան հետ:

Տաճարները շինուած էին պարզ ձևով և ճարտարապետութեամբ, բայց գեղեցիկ. որուն մէջ մասնաւոր մարդիկներ զրուած էին որ թագաւորին և թագուհւոյն համար աղօթք ընեն: Ամեն մէկ քաղաքի մէջ մէկմէկ թէատրոն կը գտնուէր, ուր կերպէին զանազան պարզ երգեր, որոնց մէջ կը երգէին զանազան օրհնութիւնը, հպարտութիւնը, բարեկամութիւնը, ծուլութիւնը և մէկալ ախտերը. և ընդհակառակն իմաստուն համբերութիւնը, բարեխառնութիւնը յարատեւ ժրութիւնը և միւս առաքելութիւնները կը գտնուէին և կը ցուցնէին թէ անոնք ամեն բանի կը յաղթեն: Պրիւսիան բնական խելացի ըլլալով՝ իրենց ճանապարհորդութեանը մէջ ստացած տեղեկութիւնները աղէկ միաբեր կը պահէր: Կառքը որուն մէջ կը գտնուէր բարեկարգութեան հետ, իրիկունները ամենագեղեցիկ սրահի մը կրփոխուէր, և ճանապարհորդները կը հանգէին փառաւոր բաղնիքներու վրայ, իսկ առտուները գարձեալ այն անտեսանելի կառքը կը ըլլար և կը սկսէին նորէն իրենց ճանապարհորդութիւնը և քննութիւնները: Երբ որ աղէկ մը տեսաւ իսթայի ամեն բաները, բարեկարգութիւնը ցուցուց անոր իւր պաշտպանութեանը տակ եղած պաւտը ուրտեղ Պեւաֆօնտ և Նիքիա շքեղ և փառաւոր կը տեսնուէին, և կը զգուշանային իրենց հպատակացը երջանկութեանը վրայ. և կը ձանձալային անոնց իրենց վրայ ունեցած սերերին: Միայն մէկ արամութիւն մը կը պաշարէր զիրենք այն

ներէն տեղեկութիւն ունիս մինչև այս օրս:

Այսպէս Պրիւսիան իսթայ բարոյի վարաւ տեցաւ բարեկարգութեան խօսքերովը և հանգարտեցաւ, բայց քիչ մըն ալ ինքնին կը պարծէր որ այսպիսի մեծ վնասէ մը կը պաշտպանուէր, և սկսաւ նկատել այն ամբաւ քաղաքները, որոնց մէջ պիտի անցնէին:

Բարեկարգութեան պաշտօնը, հաստատուած էր Պրիւսիայ կողմէն մէջ Չինոս և Ղափնի արեւելեան կողմը, ամենէն յառաջայն վերջին տէրութիւնը պարտեցաւ և Պրիւսիան հասկեցաւ թէ Ղափնի ուրիշ բան չէ եղեր բայց ի թէ խելով քովէքով կը զննէր Յունական արքայազնացոյն պէս, Վիլ մը վերջը Չինոս ընդարձակ երկիրը իմացնին ելաւ. և իր անբաւ տարածութիւնը զերխտաբար իշխանը շատ զարմացուց, և օգնէին կառքը այնչափ բարձր էր որ կը տեսնուէր անկից 500 մղան հեռու տեղերը: Բարեկարգութիւնը ըսաւ անոր նորէն այս տեղերուն անունները, և ան արտաքին կարգի կը զարմանար անոնց վրայ:

Բարեկարգութիւնը ցըցուց անոր յաջողութեան կերպը որ Չինոսի երկիրներուն մէջ կը գործածուէր, և օգնէին կառքը գէղ ի Վիլին և Նանքին քաղաքները ուղղեց, պղտի իշխանը շատ զարմացաւ անոնց շքեղութեանը վրայ: Չինի հոշակաւոր պատը զՊրիւսիան հիացուց. վնասը ըսաւ անոր թէ անկիւ շինուած էր թաթարաց յարձակմանը դէմ գնելու համար, փոխանակ բերքի: Այս մեծ պատը անցնելով ի վերուստ նշմարեցին թաթարստանը ետքը Սողը, ետքը թիպէթը, ետքը արեւելեան Հնդկաստանը, քիչ մը վերջն ալ հասան Պարսկաստան, Բարեկարգութիւնի կը պատմէր անոր այն աղբերուն տարբեր սովորութիւնները, բարքերը և օրէնքները որոնք մտադրութեամբ մտիկ կընէր: Երբ որ Հնդկաստ

ՔԱՂԱՔԱՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՐԱՆԻ

ԱՐԿԱՆԻ

ՊՐԻՆԵՆԻ ԻՇԽԱՆԻ

ԳԼՈՒԽ Գ.

(Գրքին ճանապարհորդութեան:

(Հարանախութիւն: (1)

Այս օրը նոյն ճանապարհորդութեանը վրայ, յառաջ Պրիւսիան զարմացաւ և ուրախացաւ. բայց երբ որ իւր բնակարանէն հեռանալը տեսաւ սկսաւ զարհուրել, ուստի հարցուց տիկինին թէ ո՞ր կողմէն զննէր և թէ երբ իւր ուսուցիչներուն քով պիտի դարձնէ. հանդարտեց որդեակ, ըսաւ անձանթ տիկինը. քիչ օրէն Սոմարինին և Փլուսեմին քով պիտի գտնաս ինքըզնիք. մի վախար գէ չդիպուած մը գլուխը չպատահիր, ևս բարեկարգութիւնը վնասէ եմ եւ իմն է այն պաւտը ուր գուն կը թուեցար, և ան օգնէր որ վրագ կը հանէ և քեզի զանազան բաներ կը տրուէին անոնք իմ հպատակներս են, և հրամաններս անմիջապէս կը կատարեն: Քոնստանդնուպօլիս հասակը և տկարամտութիւնը պատճառ եղան որ մինչև այս օրս քեզի իմ սկզբնաւ չյայտնեցի. բայց հիմա որովհետեւ ալ կընտ հանձարեղ մարդ մը կը իջնուի քեզի պիտի իմացնէ ամեն բան, նմանապէս պիտի ցուցնէ իմ թէ գուն ո՞վ ես, և ծնողքդ ո՞վ ես: Եւ հիմա այս մտածմունքները թող տանք, և նկատեմք այն քաղաքները որ պիտի անցնինք վասն զի քեզի բոլոր աշխարհք պիտի պտըտցնեմ, որոնց մինչև հիմա միայն անունները գիտես, և միայն գունտերէն և աշխարհագրական տախտակ

(1) Տես լրագրոյ նախընթաց 318-320 թիւերը:

կարենայ ժողովրդական համալսարանները
իր բովանդակ իշխանութեանը մէջ:

Յօդ. 4: Յիշեալ երկու դիւանոր հրամանա-
տարք պիտի միաբանին, ամեն անգամ որ պատ-
շաճ սեպուի, սահմանագլխի գծիւ որոշեալ մէկ
կէտը, որպէսզի փոփոխակի մէկմէկու հազարդեն
իրենց կառավարութեան կողմէն գրուած հրա-
մանները և տեղեկութիւնը, մէկմէկու միտք
հասկնալով ամեն մանրամասն պարագաներու
համար, իրենց յանձնուած կարեւոր գործը կա-
տարելու վերաբերեալ, այսինքն՝ զօրք կենալու
զանազան տեղուանք հաստատելու սահմանա-
գլուխները, նոյն ամեն մէկ տեղերուն համար
պէտք եղած զօրքը, խիստ յարմար երկրորդական
պաշտօնակալներ տեղաւորել, պահանջողաց
շրջելուն (պօլ կէզմէ) կազմութեանը և շարժմանը
վրայ, մէկ խօսքով՝ իրենց յանձնուած ծառա-
յութեանը պատշաճ եղած բաներուն: Վասն-
պէս՝ երկու տէրութեանց մէկուսն պաշտօնակալ-
ները, կայարանի մը հրամանատար կամ ապաւան-
բաց հետամուտ զօրաց հատուածի մը (պօլզուկ)
ուղղակի և անյարաղ թղթակցին սիւս կողմի
պաշտօնակալաց հետ, որ մէկմէկու փոփոխակի
խմայնեն կամ տեղեկութիւններ տան, երբոր
գիտեն, հարստահարիչ հուղիւհարներուն թու-
ոյն վրայով, և անոց որ կողմը երթալին, մէկ
խօսքով խմայնեն միմեանց ամեն մանրամասն
բաները որ իրենց ծառայութեան յաջողութեան
կրնայտան:

Երբ համար մէկմէկու հազարդակցութեան
կամ նամակագրութեան ուժ մը պիտի որոշուի
կամ շնաններով և կամ ուրիշ քերիցէ կերպով:

Յօդ. 5: Թէոր հետամուտ զօրաց հատուած
մը՝ ապստամբաց ետեւէն ինչպիսի սահմանա-
գլխոյն գիծը հասնի, կրնայ շարունակել հալա-
ծելը զանոնք մինչուի որ մէկալ տէրութեան վի-
ճակին զօրաց հատուածի մը հանդիպի: Հոն
հասնելուն՝ զարգեցնէ իր հետամուտութիւնը,
յուզուներով այս վերջիններուն՝ աւազակաց որ
կողմը գիծը, միայն թէ երբոր հատուածին
պաշտօնակալը իր գործակալութիւնը խնդրելու
էր:

Թէոր նոյն պաշտօնակալը օգնութիւն չուղ-
նէ՝ պարտաւոր է ծանուցանել միւս տէրութե-
ան կողմի հրամանատարին իր վերջին հետամու-
տեան արդիւնքը:

Եւ այս բնաւ զիպուածի մը մէջ, որ և իցէ պատ-

ատենը՝ որ իրենց որդւոյն վրայ կըմտածէին.
զոր պիտի չկրնային տեսնել 20 տարուան ընթաց-
յառաջ: Սինակ միտքարութիւննին էր նայել
հայեղին, և կըտեսնէին անոր մէջ թէ որդիին
ինչ կըլար այն ատենը կամ թէ ինչ կընէր բա-
րեարուհւոյն պարտին մէջ: Սպաս, թէ պէտ
և զանի գրկէն և սիրէն զոհուած էին բայց
կըտեսնէին անոր յառաջանալը և զարգանալը
և կուրախանային նկատելով զանի որ կըլարժուի
իւր խնամածներէն: Եթէ նոյն ժամանակը
հայեղին նայէին՝ բոլորովին պիտի զարմանային
տեսնելով որ որդիին իրենց գլխուն վրայ է.
բայց չնայեցան, որովհետեւ զանոնք տրիշ
գործքերու վրայ զբաղեցան:

Պիլեան ծնողքը տեսնելով՝ սիրտը արտաքոյ
կարգի շարժեցաւ առանց կարենալու յայտնել
անոց վրայ ունեցած գգացմանքները և չէր ու-
զէր երբեք վերան աչքը անջատել անոցմէ: Եր-
բոր վշուկը ըսաւ իրեն թէ պէտք է որ մեկնին,
աղնուական տղին աչքերէն արցունքներ թա-
փեցան մտածելով որ զանոնք անշուշտ երկայն
ժամանակ պիտի չտեսնէ. անշուշտ նորէն պիտի
տեսնես, ըսաւ բարեբարութիւն, և պիտի անցը-
նես անոց հետ շատ տարիներ: Բայց պէտք է
խելոյցի, առաքիւի և արդար մարդ մը ըլլալ.
զանոնք տեսնել արժանանալու համար. սիրելի
Պիլեան, քիչ ժամանակէն պիտի պատմեմ քեզի
քու պատմութիւնդ բայց առայժմ կիրքերդ
հանգարտեցուր: Բայց աւելցուց բարեբարու-
հին, որ կըտեսնէր թէ իրեն խնդիրը մը ընելու
կըպարտատուի, երբեք առաջարկութիւն մի
ընէր ինձի քու ծնողացը հետ խօսակցելու կամ
ինքըզինք անոց յայտնելու: Նիկա իմ կարո-
ղութենէն վեր է, անշուշտ օրին մէկը պիտի տես-
նես զանոնք, և այս սակալութիւնը միայն քեզ

ճառանք, գնդերը կամ հատուածները յերկու
տէրութեանց մէկուսն ամենն ին պիտի չկրնան միւս
կողմի քաղաքները աւանները և գեղերը մտնել:

Յօդ. 6: Երկու տէրութեանց մէկ կողմի փա-
խտական կամ դատաւրք զինուորները, առջեւ
ելելով կամ ապաւինելով միւս տէրութեան,
երբեք պիտի չընդունուին:

Ինչհետեւ պիտի բռնադատուին երկրորդ
թողուլ, և աս ալ պիտի ըսուի իրենց, և թէ եր-
բեք իմացուի թէ գաղտուկ կեցած են երկու
տէրութեանց մէկուսն մէջ, ուսկէ որ պիտի ետ
խրկուին, բռնուին պիտի և իր տէրութեանը
յանձնուին:

Յօդ. 7: Եւ զաշնագրութիւնը 6 տարուան
համար գորտ թիւն ունի, փոխանակութիւնը վա-
ւերացուցուելն սկսեալ, և թէոր տարի մը կամ
գոնէ 6 ամիս այս ժամանակակէտը անցնելէն,
բարձր պաշտօնագրողներէն մէկ կամ միւս կողմը
խնդր չտուի միւսոյն պաշտօնակալն կերպով իր
գիտաւորութիւնը յայտնելով և արդիւնքը դադ-
րեցնելով, այս դաշնագրութիւնը պարտաւոր
պիտի ըլլայ մէկ տարի ևս, այսպէս հետեւեալ
մինչուի 12 ամիս անցնելը, որուն պիտի հետեւի
ըսած յայտարարութիւնն որ ժամանակ որ ըլլայ:

Յօդ. 8: Ներկայ դաշնագրութիւնն պիտի
վաւերացուի, և անոր վաւերագործութիւնը
պիտի փոխանակուի ի կոտանդնուարիս վեց
շաբթուան մէջ կամ աւելի ևս շուտով եթէ
հարկ է նէ:

Ի հաստատութիւն որոյ՝ լիազօր իշխանութիւն
ունեցողները ստորագրելով կնքեցին:

Եւ արեւելի Քանքա, 21 Ապրիլ 1856 (Հա-
պանի մէջ 1272):

Փոստ: Լ. Ն. Քանքա-Քոթի:

Կոտանդնուարիսն կըգրեն ամսոյ 3ին:
Վեհափառ Ինքնակալը՝ լռելով վերջին աղէ-
տակի հեղեղը (սու պատմ) Վաղարշ և անոր
պատճառած անթիւ վնասները, սիրտը ցաւեցաւ
և խմայնել տուաւ մօսիւ թուրքնէլ Վաղարշ
դեսպանին թէ յօժարակամ կըտորագրէ 40
թուրք-փոխ-...
Ինքնակալը հեղեղքին զոհ եղած գեղեցեաց:
Երբեք մօսիւ թուրքնէլ Տօմա պաղէի կայսե-
րական նորաչէն պալատը գնաց, ուր քիչ առնէ
ի վեր վեհափառ Վաղարշ փոխարեւած է իր
բնակութիւնը, մասուցանելու համար, կըսեն,

կըմխիթարէ, և գրեզ բարի մարդ մը կընէ.
Երբոր պալատս դառնալք, քեզի պիտի պատ-
մեմ բարձր այն գեղեցիկը որ ծնելէդ անվիճակս
քիչ մը վերջը ծնողքէդ բաժնուելու պատճառ-
եղան և պաշտպանութեանս տակ գրին գրեզ
մինչև 20 տարին հասնելը: Պատիկ իշխանը աղէկ
մը նկատեց ինչ որ հօրը պալատին մէջ կըլլային.
պատերը բարեբարութեան հրամանաւ թափան-
ցիկ եղած էին. և կըթողնէին նայելու ամեն
ներքի բաները, որպէս թէ պալատին մէջ ըլլային
թափաւորը նոյն ժամանակը խորհրդոյ ատենին
էր. և կըզբաղէր հարստակները արգարութեամբ
կառավարելու և զանոնք աննենգաբար գտնե-
լու, այնպէս որ ներկայ եղող հանճարաւոր մար-
դիկ իրենց զարմացի մը ու երախտագիտութիւն
կը յայտնէին անոր: Սիւս կողմէն թագուհին,
միշտ կախատէր որ պալատը կարգաւորեալ ըլ-
լայ. և երբոր իւր գործքերը կըլինէին՝ մայրա-
քաղաքին մէջ մարդիկներուն կանայքը կըկանչէր
որոնց ամեն մէկը կանանց որեւիցէ բաներուն
աղէկութեանը և զիւրութեան համար խորհուրդ
կուտային. և երբոր իրեն ալ պատշաճ երևնար
նոյն խորհուրդները անվիճակս՝ ի գործ կըգնէր:

Վերջապէս չկար այնպիսի տէրութիւն մը, ո-
րուն նպատակները այնչափ բարի ու երջանիկ ըլ-
լան, որուն պատճառն է որ այն տեղի թագա-
ւորը առաքինի հանճարեղ և արդար մարդ էր.
և ինքըզինքը հպատակեցը երջանկութեանը
նուիրած, և կըկարծէր որ ինքը թագաւոր եղած
է միայն անոց բարիք ընելու համար:

Եւ ամեն բաները երիտասարդ իշխանին է-
րեակայութիւնը բորբոքեցին: Վահագնի ըսաւ
անոր բարեբարութիւն, այն թագաւորութիւնը
որ պիտի ժառանգէս, և ահաւասիկ ծնողքդ.
որոնց հետ կենակցելով երջանիկ պիտի ըլլաս և

կայսերական մեծափառութեան իր խորին և ան-
կեղծ շնորհակալութիւնը, անոր առատասիրտ
մարդասիրութեանը համար:

Վնն մարդ պիտէ թէ ինչ գործողութիւն
պատահեցաւ երկու մօսիւ Վերմանի ըսուած
Նիգղիս գործակալին ի Վարաշ, և անոր ընտան-
եացը, որոնք՝ փոքր աղէկէ մը զատ ամէնքը զոհ
եղան նոյն քաղաքի վերջին գեղեցիկներուն մէջ:

(Գոտտափառ Վաղարշ)՝ ուղեւոր ասանկ
ցաւալի գործողութեան դարման մը ընել իր
առատասիրտ բարեբարութեամբ, բարեհաճե-
ցաւ ցիւանս թոշակ մը շնորհել անոր որք մնա-
ցած խեղճ աղէկին, ամիսը 500 ֆրանք գրեթէ
2500 զուռու չէ:

Բարձրագոյն Վաղարշ երկի հեռագրական պաշ-
տօնագրերը առաւ Վիկտորյէն ամսոյ 1էն, որ
կըծանուցանէ թէ բարձրագոյն Վաղարշ փառա-
ն Վեճ Լապարգոսը նոյն մայրաքաղաքը հասեր է:

Յորմէ հետեւ զանազան գործակալներու վրայով
նշանակեցինք օրագրոյ մէջ որ Վանուբեան իշ-
խանութեանց մէջ յանձնարարական ժողով պի-
տի կազմեն հարցուփորձ ընելու համար Փարի-
զու դեսպանաւորութիւն զձոյն համիմատ, կը
հաստատեն թէ քանի մը փոփոխութիւններ ե-
ղած են, և հիմախուս գործակալներն են:

Տաճկաստանի կողմէն, Սաթթի թէ Քենտին.
Վաղարշայէն " Ս. Թաւրաշ.
Նիգղիս " Ս. Պալաք.
Լապարգոս " Ս. Քէյքը.
Ռուսաստանի " Ս. Պալաք:

Նիգղիսի երեւելի բժիշկը մօսիւ Սաթթի-
Քոթի. որ Վեճին Վրիտանիս Կոտանդնուարիս
դեսպանատան անձանց մէկն էր, իր մահկանա-
յու ընթացքը կնքեց ամսոյ սկիզբները. որուն
յուզարկաւորութիւնը մեծ հանդիսիւ կատոր-
ուեցաւ: Յիշեալ անուանի բժիշկը 1815էն ի
վեր մայրաքաղաքս կըբնակէր. քաջահմուտ ըլլա-
լով բժշկագիտութեան երկարատեւ փորձառու-
թեամբ երկրի սովորութեանցը և ամեն բանէն
տեղի անշահանդիս բնութիւնը մը ունեւորւով
մեծ յարգ և համարում ունէր մայրաքաղաքիս
ամեն ազգաց քով: Վսեմափայլ ըրտ Վերմա-
Քորտ տը Ռեպրիֆ, որուն շատ տարիներէ հետեւ

եթէ անոց ճշմարիտ որդի ըսուելու արժանա-
նաս գործովդ՝ քեզի շատ երախտագիտութիւն
պիտի ցուցնեն: Պիլեան այս խօսքերէս շարժ-
եալ հարցաւ պաշտպանին թէ ինչ պէտք է ը-
նէր որ արժանի ժառանգ ըլլայ իր առաքինի
ծնողացը. միայն երկու բան պէտք է, ըսաւ ա-
նոր. այսինքն փայլեալ հրաւիրութիւն, այս երկու
բաներով առաքինի և հանճարաւոր մարդ մը
կըլլաս, հրաւիրութեան քեզի մօտի ընել կուտայ
մտադրութեամբ այն խրատները որ քեզի ու-
սուցիչներդ կուտան. փայլեալ քեզի սորվեցնել
կուտայ դիւրութեամբ քու դասերդ, և քու
ուսմանքդ մտքիդ մէջ տպաւորել կուտայ:

Հաղիւ թէ կըլինէին այս խօսքերը՝ օգային
կապը, որ մինչև նոյն ատենը Վաղարշ մայրա-
քաղաքին վրայ անշարժ կեցած էր նորէն իւր
յառաջուն երազութիւնը ձեռք տաւ, և
այն թագաւորութիւնը քիչ առնէն ճանապարհ
հարգներուն աչքէն աներեւոյթ եղաւ. իշխանը
այլեայլ գեղեցիկ քաղաքներ և հայկապ չէն-
քեր տեսնելով՝ իւր ծնողքը թող տալուն արտ-
մալութիւնը մոռցաւ: Պարսկաստանը շատ փա-
ռաւոր գաւառ երեցաւ իրեն զարմացաւ անոր
վրայ, շատ հաւնեցաւ Տաճկաստանը և տեսաւ
թէ անիկա երկու մաս կըլուծուի Վոսփորի նե-
ղուցէն Տաճկաստանի տէրութիւնը անցնելով
Ռուսաստան անցան. անիկէ ետեւ Վերմանիս.
Պիլեան տեսաւ այս զանազան տէրութիւնները
որոնք գերմանական մեծ տէրութիւն կըկազմէն-
որոնք են Վրանիս, Բրուսիս, Օւկրայնի և
այլն: Կոթը տառուցեալ ծովէն, Սիւրպէրիկէն
Եւր Օւսմայէն անցաւ և կէսօրուան մօտ հիւ-
սիսային գլուխէն հասաւ Լափոնիս, Դուհնոր
Տանիմարան, Հոլանտան և այլն: Պիլեան իշ-
խանը հեռուէն արեւմտեան կողմը երկու ցամաք

Բայց միայն բովիզին էր, Բայց նաև բարեկամը, կը պատուէր մեծարանօք և մտերմական սիրով:

(Պգոտաւորաւ ինքնակալը՝ Լզիդարոսի կուսակալ բարձրացաւ Սայիտ վաշչյին եւ Բունուզի կուսակալին կայսերական տէրութեան պաշտպանութեանը համար ըրած յօժարաբովթ դարձակցութենէն իւր բարձր գահութիւնը յայտնելու համար հրաման ըրաւ որ մէկ մէկ ծանրագին պատուոյ թուր խրիւղի իրենց :

Լեզիպոսի կուսակալ բարձրագատիւ Սոյիտ փաշան իւր իշխանութեան տարեգարձին և միանգամայն իւր որդւոցմէն մէկուն թրիատուրէ առ թիւը Լէքսանդրիոյ մէջ մեծ հանգէսներնելու վրայ ըլլալով, կոյսերական տէրութեան բարձրատախան նոխարարներէն մէկ քանին և իւր պաշտօնին մէջ գտնուող երևելի անձինքը յատկապէս հրաւիրած էր Էհտեաբար այս երկուշաբթի օրը բարձրագատիւ Սէշիտ փաշան, ժևեմփալ Վիամիւ փաշան, Օլահթի պէյը, Լեզիպոսի կուսակալութեան սեղանաւոր վաճառք Երամեան Գէորգ պէյը և սոգերգարեւտ մեծագատիւ Հովուեան Մարտիրոս աղոն, Լեզիպոսիան Յիբի Ղիթապ շոգէնաւով մայրաքաղաքէս՝ Լէքսանդրիա գոցին՝ Եւոյն շոգէնաւով Լէքսանդրիա գնաց նաև արքունի պալատան պաշտօնատարներէն Նէճիպ պէյը՝ օգոստափառ ինքնակալին իրկած պատուոյ թուրը տանելով բարձրագատիւ Սոյիտ փաշային ։ Կըսուի թէ Լէստրիոյ Մէթերնիք իշխանը, անուանի մօրիւ Թիւն գագղիացին և ուրիշ քանի մը մեծամեծ և քոյացիներ ալ հրաւիրեալ են ։ Մասին

Հետոգ այ նախկը՝ որ արտաքին գործոց պաշ-
տօնատար վեհ.մ.փոյշ Ֆուատ փաշային գրուած
է, որնոր Քաշալ պ. Բախմանիւթէ քաղիւրը կը
հրատարակէ, կը փութամք մեր յարգոյ ընթեր-
շտիներուն հազարէլ ։

Այս վերամիայլ Գուտովաշա, արտաքին գործոյ պաշտօնատար :

Հայկոյ Տէր ,
Ստորագրեալքս Կոստանդնուպօլսն Հաստա-
տուած Ռուսոյ Հպատակք , իւրին և անկեղծ
Երեսխոսութեան թիւն մի անհեղձօ սամանն
կրօնավարութեանն մեզի դու գրգռած մարդասէր

տեսաւ որացմէ մէկը շատ երկայն էր , և միւսը
աւելի պզտիկ և չորեքուսիկ և միտքը գրաւ թէ
Լ՛ըլլիտն կըգնէնրն են կամ Մէծն Մըրտանիան ։
Կազդիան , որ քիչ մը վերջը գիմոցիին ելաւ շատ
գեղէցիկ երեցաւ իրեն և երկիրը շատ աղէկ
գործածող հիւսիսային տէրու թիւններէն մէկը ,
նմանապէս շատ հումնիցաւ Ստանիան ։

Իտրերարուհին երիտասարդ իշխանը այսպէս աշխարհիս երկու ժամդ պտըռցնելով՝ զոճ չեղաւ այնչափէն, որ աւելին ընդարձակ տեղեկութիւնք ունենայ երիտասարդը, և ստոի ուղեց Վիւրիկէն և Մերիկան ալ ցուցնել և յառաջէն իմոցուց անոր թէ ռոջափ Վիւրիկէն աշխարհիս մէկալ մատերէն կը զաւազանի բնակիչներուն քաղմութեան և քաղաքակրթութեանը կողմանէ։ Այս ընդարձակ մատին միայն սահմանները և աւանց քափի եղած քաղաքները ծանօթ են. մինչև այս օրս չգիտցուի թէ ներսի գաւառները քաւնիկ կը բաժնուի և ճանապարհորդներուն ներսի կողմըը երթալ չկարենալնուս գլխաւոր պատճառն է որ անբաւ և տոչորոյ անապատներ, ու ընդարձակ դաշտեր շատ կը գտնուին։ Այս ա. մայի տեղերէն անցնելով բարերարուհին ցուցուց իշխանին այն փիղերը որ հան կապրէին։ Երիտասարդը մինչև այն ատեն միայն գրքերու մէջ տեսեր էր զանոնք, ուստի անոր մեծայայտ և վիթխարի հասակը տեսնելով չափազանց զարմացաւ, և զարհուրեցաւ. երբ անոնցմէ մէկ քանին տեսաւ որոնք 80 տոք բարձրութիւն ունէին։ Այնք երկու երեք հարիւր տարի կապրէին. և այնպէս մարդկային աղբի շատ սերունդը և երկրին կերպրաւորքին երկու երեք անգամ փոխուիլը կը տեսնեն Վալուները, ընծու զոնները, վագրերը, և զոտերը շատ զարմացուցին զինքը. նմանապէս սքանչելիաւ յովաղներուն յովաղաւալներուն, բորենիներուն և ուրիշ կենդան

ստաշտականութեւնը և ազգու ձեռնտուութեւն համար, որնոր միշտ ըրաւ մեզ ճգնական տարագուներու մէջ որ հիմա անցուցինք, համարձակութեւն լինմանութեանը կազմակերպող բարեհաճութեւն երախտագէտ զգացմանը թարգմանը ըլլալու մեծապիստ կայսեր ստաշտանատեարդ քով:

(Լ)յն վարդենէն որ եռանդ եամբ բաղձացունած վաղեմի բարեկամական կապակցութեան և միաբանութեանը երկու երկրին մէջ՝ որ մեր բնական իշխանութեանը տալի միւս անգամ ղեկեղեց մեղ, մեր առաջին պարաքնէ յարգել և մեծարել աղիւ և վեհանձնական վարմունքը (Խարձարագոյն) Վրան որ մեղի գուցուց :

Աւտարի չխորոց արտէ փութամբ հրապարակա-
դրոյժ աւանը թէ որչափ գոլութեամբ կրկնօրինը
օտմանեան կառավարութեան թոյլտուութեան
մարդկութեան և արդարասիրութեանը վրայոյլ,
որոնց այս առթիւ մէջ այնքան յայտնի ապա-
քոյցներ տուաւ :

Ստորագրեալքս կըհամարձակինք նաև աղա-
չել զխեմութիւն ձեր որ թոյլ տաք մեզ բայցա-
յայտել աստէն մեր շնորհակալութիւնը ազնիւ
Սուրբատին պէջ նախադահին յանձնարարական
ժողովոյ որ Բ. Սուրբ Հաստատոց վասն առե-
տրական գործոց Սուսաց, և անոր յաջորդ Սիւ-
րէյա պէյլին, որպէս և Սայիտ էֆէնտիին իրենց
խոհական Հանձարոյն, եւանդնոտ և անաչառ
սղլղութեանը որ միշտ ունեցան իրենց պաշտո-
նին Հաստատուն խնամատարութենը մէջ, պաշտ-
պանիլու Սուսաց առեւտրական օգուտը :

Ստորագրեալքս՝ մեծաւ ակնածութեամբ և մը
տէրութե՛ն ձերում՝ խոնարհ և հնազանդ ծառայքս:

(Լեւոր-հանդիս սարագործ-իւնները :)
Կոստանդնուպոլիս , 16 մայիսի 1856 :

Ունիվերսիտետը զբաղառնական մասին մեջ
 ինհրատուրակէ վճիռ մը 300.000 ֆրանք սահման
 ներքով ՚ի նպատակ խոնի ազէտալի հն զէզէն վնաս
 կրողներուն , ինչպէս և ուրիշ քաղաքներուն ալ :
 Կառավարութեան կողմէն կըմանուցանեն որ վէ-
 հափառ կայսրը՝ Ունի տեսուչ տուննիպալին 100.
 000 ֆրանք յանձնէց իր առանձին գանձէն որ
 աղքատ ընտանեաց բաժնէն որոնք որ աւելի
 ցնիսուած են :

Ի ինն քաղաքըր ամենէն շատ մօտաւ կրեց՝ շաքաւժ

Ենայ վրայ: Եւ իմացաւ որ այս աշխարհս (Երեւի) և Երրորդայի պէս քաղըր օգ չունի այլ սաստիկ տարբուծիւնը արեգականն թող չտար որ մարգ-կային աղղը անոր մէջ բնակի և բարգաւաճի ու քաղաքականութիւնը ծաղկի օ.

Իւ բարերարութեան և խոստովանեցաւ թէ
Լեւոնդայի և Միտայի մէջ ամեն բան յառաջ
գնացած է և հան շատ բազմամարդէ . բայց Մի-
լիկէն ուրիշ բան չունի բայց եթէ շատ մը վա-
րենի դադաններ . և քիչ մը վայրենի մարդիկե-
րը Բարեխոսոյ գլուխը անցան ուրիշ նկատե-
լու բան չունեցան , բայց եթէ Ովիկանոսի խա-
լաղ ալքերները . սակայն միշտ այն տեղերը որ կը
գտնուէին Մտուծոյ սրահներէն կը տեսնէին ,
իշխանը չէր դադարէր նայել հարթ և տափա-
րակ տեղերը բնակող այլանդակ բնակիչները նկա-
տելէն , ինչպէս որ անասականներու և տաք գաշ-
տերուն վրայէն անցած ստենը այնպիսի մարդիկ
ներ տեղ տեղ տեսած էր : Շատ դարձեցաւ պա-
լէնաներուն , շնամակներուն , գլխիններուն և ու-
րիշ ձուկերուն վրայ , որոնք օդ առնելու համար
երբեմն երբեմն ջրին երեսը կելլէին : Հեռուէն
մեծ կենդանիները շարժուն լեւա մը կը կարծէր .
բարերարութեան մանրամասնաբար կը պատմէր ա-
նոնց սովորութիւնները : Պրիլեան այս պատմու-
թիւնները մտադրութեամբ մտիկ կընէր և մեծ
հաճութիւն կը դգար և յայտնի կը տեսնէր որ
թէպէտեւ անոնք մարմնայ մեծութեան կողմանէ
առաջին են , բայց հանձարին և բանականու-
թեանը կողմէն յետին . բարերարութեան անոր
այն տեղեկութիւնները տալէն զատ կը ցուցնէր
զանոնք զխանալուն օգուտները . Պրիլեան ա-
ստիք լռելով կըխոստանար որ գասերը աղէկ կը
ստիլի և հեաղանդ կըլլայ : Բաւական ժամանակ
կար որ Միլիկէն հեռուցեր էին և կը տեսնէին
շատ մեծ և ահագին ձուկեր որոնք հիւսիսային

երկուսն մըն էր Ռոն դեռին յորդուծիւնը : քանի մը ժամէն ետքը՝ քաղաքին կեսը բոլորովին ջրով ծածկուած էր , անհամար տներ անբերայթ եղան : Խոն սուրհանդակ լողելիր կռտէ : Վիլէէ՛ր ըստած թաղը բնակիչն էր եղած կըհամալրուի . ձիանք , անէն տեսակ կենդանիներ կար տուեցան : գրեթէ բոլոր բնակչաց համար աղետալ լից անք և կործանումն էր : Բարբերազդաբար ջուրերուն բարձրանող շուտով դադարեցաւ , և արագութեամբ նուազելիք սկսաւ , անանկ որ կամուրջները ևս գործածելի եղան :

Որոշ գեորդ կործանեց Ալեկսանդրի հողաբուրհնէ
բուն մէկ մասը, և աջ ու ձախ կողմի դաշտերը
տարածուեցան գէպի Նիմա Երըւ, Լուառ գե-
տի երկու եղբայր բարձրացան և մեծ վախի մէջ
մնաց հասարակութիւնը, քանզի Օրդան քաղաքն
ալ երկկողի մէջ էր, բոլոր կամուրջները գրեթէ
ջրով ծածկուած էին :

Նաբոլէոն կայսրը արշաւալի գլխուածը ընելով՝ անմիջապէս ի իրն գնաց ու անձամբ պտըտեցաւ արի կողմերը, և աւատապէս օգնելով իւր բօսելոյց, ու 5-6 օրէն Փարիզ գարձաւ, ամեն կողմ՝ ստորագրութիւններ բանալու հոգ տանելով, որնոր անտարակոյտ մեծ դուժար պիտի հաւաքուի նեղելոյց օգնութեան հասնելու։ Կայսրուհին 20 հազար ֆրանք տուաւ, 10 հազար աւկախերակն իշխանազուն որդւոյն անուամբը։ Բարձրագոյտիւ իշխանը լիբով՝ Նաբոլէոն 10 հազար ֆրանք ստորագրութեցաւ, իր որդին՝ Նաբոլէոն իշխանը 5 հազար ֆրանք պաշտօնաւորները և ժողովոյն նախագահը՝ իւրաքանչիւրոց 1500 ֆրանք։

Լիցիա՝ ամուսին ՅՅԼին Պապին նուիրակը Սարգիս
ըստ եկաւ , բաղմամբիւ ժողովուրդք գիմաւորե-
ցին զան . քանի մը օրէն . Փամբոթի իտրդինալ
քանի մը աւագ եկեղեցականներու ընկերութե
գաղղիական շողեհաւով յեջաւ քաղաքը հա-
տաւ ու մեծ պատուով ընդունուեցաւ , ուսկի
երկու օրէն ետեւ Պապի զնաց մեծափառ կայ-
սեր որդւոյն միտաւ յեան տրարագութիւնը կա-
տարելու Հոսովիա Պապին կողմնէ :

Արշէղուբը Դերոնեանտոս Սաքոմիլիանոս,
12 օր Փարիզ կենալէն ետքը, անցած ամսոյ 28ին
գէտիլ ԴիւսսէԼ դէտց, Ս. Քլուր պալատին սղա-
սաւորներուն 20,000 իրանք պարզէ տալոյ:

Ծովը կը գտնուին . քիչ մը վերջը հասան Մեքսիկայի
հարավային ծայրը Մակեանի տան կից՝

Այս ճանապարհորդությունները շատ զբաղակալ են եղել Պրիլեանին որ մշ միայն այնպով է բարձր տեղ գտնու ելնուն վրայ էր վախճար այլև ջարդերունով իւր պաշտպանին ներկայութենէն մեծ փափաք կը ցուցնէր բարձրանալու իրենց երաճէն 10 թնդամ աւելն վեր արդէսդն աղէկ մը նկատէ այն գիտաւորները որ իրենց գլխուն վրայ կը շարժուէին , բայց բարերարութէն անոր իմացուց թէ անիկա իւր կարողութենէն վեր է և թէ իւր գործութիւնը միայն երկրի վրայ կրնայ բանեցընել , օգտին կառքը մէկ բողբէի մէջ 100 միլն տեղ կընէր , ուստի շուտով ետեւէ ետեւ հանդիպեցան Վիլիին , Փարախուային , Սեբիլիային Տոյլին , բարեբարութէն իր կառքով շատ պտըտեցաւ այս Տոյը , և անոր մէջ պարունակուած կըլլեներուն անունները տուաւ և ցուցուց անոր , բայց իշխանը այս անունները արդէն գիտէր վասնզի աշխարհագրութեան վրայ շատ տեղեկութիւն ունէր :

Վերջապէս պորտոքան բարձրէն Փլորիտիան ,
Լուիզիանան հին և նոր Մեքսիկոն , և բոլոր
հիւսիսային Մեքսիկոյ գաւառները :

Հոս վերջացաւ այս երեւելի ճանապարհորդութիւնը, որուն պէս չպատահեցաւ երբեք աշխարհիս մէջ, և երբեք ալ չպիտի պատահի վստիզի հիմա ալ վճուի յիայ և պիտի չըլլայ : Այլէկ մը դնած ըլլալով հիւսիսային Վերկիան այս երեւելի ճանապարհորդները, բարձրէն Դորմառա կղզին տեսնելով՝ անցան հիւսիսային Վիկիանոսը, և 10 օրուան սթանշելի ճանապարհորդութենէ մը վերջը, բարեբառուհւոյն պարտոր հասան :

(Քիւմի շարունակութի ո

